

Brief van de maand maart 2009

'Bedanke uEdele voor de toegezondene boeken'

Brief van Wernard van Vloten vanuit Rio Essequibo d.d. 26 september 1780

Om Nederlanders tot lezen aan te zetten en 'de positie van het algemene boek in de samenleving steviger te verankeren' organiseert de CPNB deze maand weer een Boekenweek. De boekverkoop neemt de laatste jaren alleen maar toe; van boeken krijg je immers nooit genoeg... De positie van het literaire tijdschrift daarentegen is hachelijk, niet alleen in Nederland, maar ook elders. Zo verscheen in Guyana tot voor kort een Engelstalig literair tijdschrift met de oer-Hollandse titel: *Kyk-over-al*. Het tijdschrift schijnt ter ziele, maar de naam herinnert aan een 17e-eeuws forteilandje gesticht door Nederlandse kolonisten in de Essequiborivier. Een deel van Guyana werd namelijk lange tijd door hen bewoond tot het in 1815 in Britse handen viel. Een van die Nederlandse inwoners van Rio Essequibo was Wernard van Vloten, die met diverse familieleden in zijn thuisland een levendige correspondentie onderhield. Zo schrijft hij op 26 september 1780 aan zijn neef J.M. van Vloten, boekverkoper te Utrecht, met het verzoek wat boeken naar Rio Essequibo te sturen. Uit de brief valt op te maken dat dit eerder is gebeurd. Daar is volgens Wernard van Vloten 'hier goede avans [voordeel] meede te doen', maar zo voegt hij er aan toe: 'dog de meest Historisch, Spectoraal, Natuurkundig, en Satyriecq'.

Om welke boeken men in den vreemde verlegen zat, blijkt uit het bijgevoegde lijstje. Daar staat als eerste vermeld de *Vaderlansche Historie*, anoniem verschenen tussen 1749 en 1759 in 21 delen (de auteur is de Amsterdamse geschiedschrijver Jan Wagenaar). Van dit omvangrijke werk verscheen in 1758 een verkorte versie, bestemd voor school en gezin. Van Vloten vraagt om een *Heedendaegsche dito*. Waarschijnlijk doelt hij hier op de *Hedendaagse Historie of Tegenwoordige Staat van alle Volkeren en/of de Tegenwoordige staat der Vereenigde Nederlanden*, beide eveneens geschreven door Jan Wagenaar. Een volgende titel is de *Catechismus der Natuur* van de predikant J.F. Martinet. De vier delen van dit werk, verschenen tussen 1777 en 1779, vonden in de Nederlanden gretig aftrek en waren bedoeld voor de opgroeiende jeugd. In tweeëntwintig samenspraken komen allerlei aspecten van de natuur aan bod gecombineerd met levensbeschouwelijke vragen.

Verder bestelt Van Vloten diverse tijdschrifttitels, zoals *de Christen Wysgeer*, *de Mensch (ontmaskert)*, *de Filosooph*, *de Denker*, *de Philantrope* en *Het Zinryk en Schertsend Woordenboek* (de titel belooft anders, maar het is een tijdschrift). Af en toe is Van Vloten wat beknopt in zijn omschrijving waardoor niet altijd even duidelijk is wat hij bedoelt. Hopelijk kon zijn neef wel uit de voeten met het briefje. Zo is daar de titel *Maat[sc]happy der Weetenschappen*. Van Vloten zal vermoedelijk een tijdschrift bedoelen dat uitgegeven werd door deze vereniging. De aanduiding *de Bibliothecq* is voor tweeërlei uitleg vatbaar: het is ofwel de *Nederlandsche bibliotheek*, uitgegeven vanaf 1774 ofwel de *Algemeene bibliotheek*, uitgegeven vanaf 1777. Iets dergelijks geldt voor *de oeffenschoole*. Er is een tijdschriftuitgave *Algemeene Oeffenschoole van konsten en Wetenschappen*, maar ook een *Oeffenschoole des beamptschrijvers* (een handboek voor notarissen van Jakob Schoonhouder uit 1722). Het grootste raadsel betreft de *Fraeye Rysbeschrijvinge*. Wij zijn er niet in geslaagd een boek of tijdschrift op te

Nederlandsche Historie
Wagenaar
Utrecht
van W. van Vloten
Vaderlansche Historie
Heedendaegsche dito
Martinet
Natuur
Christen Wysgeer
De Mensch
De Filosooph
De Denker
De Philantrope
Maat[sc]happy der Weetenschappen
Schappens
De Bibliothecq
De Wetke van Campo
Wagenaar
V. de Eertland Woordenboek
De Wetke van de Staal
Fraeye Rysbeschrijvinge
De befaamde etc.

sporen met deze titel. Wie het weet, mag het zeggen (neemt u dan even contact op met de webredactie van Brieven als Buit).

Van Vloten vermeldt twee auteurs van wie hij 'de werke' wil ontvangen, namelijk Jacob Campo Weyerman en Richard Steele. Wellicht was elke titel van deze auteurs een schot in de roos omdat een nadere aanduiding ontbreekt. Campo Weyerman is natuurlijk vermaard om zijn satirische beschrijving van allerlei misstanden. Steele gaf in dagelijkse afleveringen *The Spectator* uit, waarin in briefvorm (!) geconverseerd werd over diverse stellingen, kritiek werd geuit en vragen werden beantwoord. Steele's uitgave vond veel navolging in Europa en wordt gezien als een belangrijk instrument van de Verlichting dat zorgde voor de verspreiding van de burgerlijke moraal. Ook in Rio Essequibo moeten de kinderen opgevoed en onderwezen worden; een niet te verwaarlozen taak in deze verlichte tijd. De schoolboekjes en materialen als papier, lak en ouwels (om brieven mee te sluiten) ontbreken dan ook niet op het lijstje.

Van Vloten stelt ons dus zo hier en daar voor raadsels maar zet zelf ook nog twee vraagtekens. Zo is daar de wat cryptische omschrijving 'Wat geld Chomel?' en de naam van Francq van Berckey gevolgd door een vraagteken. M. Noel Chomel is de Franse auteur van het *Huishoudelyk woordenboek* uit 1743. Van J. le Francq van Berkhey zijn tot dan toe vier delen verschenen van zijn *Natuurlyke historie van Holland*. Wilde Van Vloten weten wat de prijs voor deze boeken was, wilde hij weten of zijn neef ze kon leveren of vroeg hij zich af hoe zijn neef het verkoopsucces van deze titels inschatte? We weten het niet, maar dat er juist voor alle hiervoor genoemde werken belangstelling was, zal niet verbazen. Het zijn bij uitstek de titels die de verlichte 18e-eeuwer verslond. Blijkbaar zelfs in den vreemde, zelfs in Rio Essequibo.

De brief met het boekenlijstje bevindt zich in HCA 30-341. Een eerste diplomatische transcriptie werd gemaakt binnen Wikiscripta Neerlandica door DickJan Braggaaar. De toelichting bij deze brief van de maand is van Tanja Simons.

Bijlagen

Transcriptie boekenlijstje

Nota Van Boeken & [...]¹
voor d'Heer J.M.Van Vloten
a Utrecht om te Zenden
aan Wrd VVloten a Essequibo
Vaderlansche Historie
Heedendaegsche dito
Martinet catechismus
der Natuur
Christen Wysgeer
de Mensch
de Filosooph
De Denker
de Philantrope
Maat[sc]happy der Weeten
schappen
de Bibliotheecq
de Werke Van Campo
Weyerman
't schertsend Woordenboek
de Werke Van R Steele
Fraeye Rysbeschrijvinge
de oeffenschoole.

[p.2]
Figuurlyk ABC
Boek met P.l.
eenige, dog goede
Schoolboekjes voor
Eerstbeginnende
kinderen. ~~Vervolgens~~ Verder
gevorderde
Papier. Pennen. Lak
ouwels.
Prente Boekjes
gemermert, en gespic
kelt Papier.
Wat geld Chomel?
en de Natuurkundige
Historie Van ons
Vaderlant, door
Francq Van Berckey?

---

¹ Rest onleesbaar door vouw in het papier.